

суб'єктом управління, а інша сторона – керованим компонентом, тобто об'єктом управління, якому немає потреби нести організаторський тягар.

Координацію слід відрізнити від субординації. Субординація – це вертикальні відносини підпорядкованості. Вони мають місце в процесі управління єдиним об'єктом, коли на суб'єкт управління покладають функції розпорядливості, а на об'єкт – виконання приписів. Вищі органи управління визначають зміст та спрямованість діяльності підпорядкованих суб'єктів для досягнення єдиної мети [4, с.205].

Підкреслимо, що відносини координації мають місце між суб'єктами управлінської діяльності, які не підпорядковані один одному і є виявленням самостійності суб'єктів, змистом є узгодження дій для виконання спільних завдань. Координація сприяє утворенню єдиного фронту боротьби зі злочинністю, що є необхідною умовою успіху в цій справі. Значення координації дій суб'єктів профілактики злочинів полягає в тому, що вона дозволяє об'єднати їх зусилля у боротьбі зі злочинністю.

Надійшла до редколегії 16.01.2000

Список літератури:

1. Лунев Л.Е. Теоретические проблемы государственного управления. М., 1974. Голіна В.В. Попередження злочинності: Конспект лекцій. 1994; Звирбуль В.И. Понятие координации//Прокурорский надзор в СССР/Под ред. Талкина Б.А. М., 1982; Маркелов Т.Л. Координация деятельности правоохранительных органов по предупреждению преступлений и иных правонарушений//Взаимодействие органов прокуратуры с Советами народных депутатов, и иными государственными органами, общественными организациями и трудовыми коллективами в предупреждении преступлений. М., 1983. 2. Новий тлумачний словник української мови: У 4 т. Уклад. В. Яременко, О. Сипушко. К., 1998. Т 1. 3. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»//Відомості Верховної Ради України. 1993. №35. Ст.358. 4. Козлов Ю.М., Фролов Е.С. Научная организация управления и право. М., 1986.

О.В. Пчолкіна

ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ СЛІДЧИХ СИТУАЦІЙ

Проблема слідчих ситуацій у даний час набуває особливої актуальності у зв'язку з тим, що її чітке визначення створює можливості для конкретизації тих організаційних і слідчих дій, які забезпечують найбільшу ефективність розслідування. Розвиток, як і тенденції до формування визначень слідчої ситуації і її змістовної сторони, дозволяють виявити в них аспекти, що відрізняють їх розуміння та інтерпретацію різноманітними авторами.

Поняття слідчої ситуації знайшло своє відображення у роботах Р.С. Белкіна, В.К.Гавло, І.Ф. Герасімова, Л.Я. Драпкіна, О.М. Колесниченка, В.О. Коновалової, В.Г.Танасевича та ін. [1 - 6].

Перше визначення поняття слідчої ситуації було сформульовано О.М. Колесниченком, як "визначене положення в розслідуванні злочинів, що характеризується наявністю тих або інших доказів та інформаційного

матеріалу, виникаючими у зв'язку з цим конкретними завданнями його збирання і перевірки" [5, 6].

У криміналістичній літературі зустрічаються й інші підходи до визначення слідчої ситуації - "сукупність фактичних даних, що відбивають істотні риси події, яким воно представляється на тому або іншому етапі розслідування злочинів" [2].

З приведених визначень видно, що вони у своїй змістовній частині мають однотипність, що характеризується нагадуванням, головним чином, сукупності фактичних даних, які відображають становище розслідування. У наступних визначеннях пошуку найбільш досконалих форм, намічена динаміка в розумінні сукупності доказів. Так, І.Ф. Герасімов під слідчою ситуацією розуміє "сформовану на визначений момент розслідування, внутрішньо необхідну, схильну до зміни сукупність, що характеризує розслідування матеріальних, інформаційних та інших факторів і їхня оцінка, що обумовлює основні напрямки розслідування, прийняття рішень і вибір засобів дії" [3].

Така спрямованість простежується і у визначенні слідчої ситуації Л.Я. Драпкіним, який розглядає останню як "динамічну інформаційну систему, елементами якої є суттєві ознаки і якості обставин, що мають значення по кримінальній справі, зв'язки і відношення між ними, а також між учасниками процесу розслідування, що наступили, або передбачувані дії сторін" [4].

У наведеному визначенні автор акцентує ту обставину, що слідча ситуація включає не тільки комплекс інформації зі справи, але й зв'язки та відношення, які діють у цьому комплексі, а також між учасниками процесу розслідування. Найбільш лаконічне, на наш погляд, визначення слідчої ситуації належить Р.С. Белкіну. Слідча ситуація, на його думку, це «сукупність умов, при яких у даний момент здійснюється розслідування»[1]. Аналізуючи таке визначення, важливо відзначити, що в поняття "сукупність умов" можуть входити фактори об'єктивного характеру, до яких можна віднести присутню в розпорядженні слідчого доказову і оперативну інформацію, а також суб'єктивні фактори, що відносяться до оціночної позиції слідчого, до ситуації та окремим її додаткам. Якщо фактори об'єктивного характеру створюють зовнішні прояви ситуації, то фактори суб'єктивного характеру - суть похідні від перших, бо самі по собі вони існувати не можуть, і тому їх навряд чи варто вводити в поняття слідчої ситуації. Деякі автори (Р.С. Белкін, І.Ф.Герасімов, Л.Я.Драпкін та ін.) вважають, що сполучення об'єктивних і суб'єктивних факторів створюють індивідуальність слідчої ситуації, іншими словами, її конкретний зміст.

Чітке визначення слідчої ситуації має не тільки теоретичне, але і практичне значення, обумовлює не тільки криміналістично важливі поняття, але і їх реальну практичну побудову. Саме останнє повинно чітко визначати найбільш інформативні слідчі і оперативно-розшукові дії, а також заходи організаційного характеру. Визначення конкретного числа найбільш поширених типових слідчих ситуацій завжди володіє практичною спрямованістю, що дозволяє регулювати планування й організацію

розслідування в той чи інший період. У цьому відношенні внесення в слідчу ситуацію психологічних і емоційних факторів буде перешкоджувати достатньо жорсткій програмі розслідування.

Слідчі ситуації за своїм змістом і спрямованістю найбільше тяжіють до проблематики криміналістичної методики, незважаючи на те, що більшість авторів відносять їхні теоретичні концепції до слідчої тактики. Так, Р.С. Белкін, розглядаючи слідчі ситуації, відносить їх до кола проблем криміналістичної тактики, підкреслюючи тактичне значення слідчої ситуації. Поняття ситуації як обстановки, що є важливою і необхідною для обрання певних рішень і організації тієї чи іншої дії, у теорії криміналістики завжди пов'язувалося з прийомами проведення окремих слідчих дій, головним чином різноманітних видів допитів. Саме в цьому плані формувалися такі поняття, як проблемні, конфліктні ситуації, ситуації суворого суперництва.

Значну увагу вчені-криміналісти приділяють питанню класифікації слідчих ситуацій, що визначає їхнє ранжування по підставам, цілям, змісту, характеру інформаційної насиченості. У криміналістичній літературі були спроби як визначення окремих видів ситуацій, так і їхньої класифікації. Зокрема, ситуації розглядалися як прості і складні, типові і специфічні, відкриті і закриті. В окремих публікаціях має місце розподіл ситуацій на проблемні і конфліктні, а також ситуації інформаційно-повноцінні та інформаційно-неповноцінні. З наведених визначень видно, що вони відображають підстави, згідно якими автори виділяють ту чи іншу ситуаційну структуру. Водночас названі типи або види ситуацій не дають можливості до кінця усвідомити їхню сутність і характер, що дозволяє прийти до певних практичних рекомендацій. Так, при детальному аналізі і розгляді таких видів ситуацій, як конфліктна і проблемна, залишається неясним, які компоненти входять у їхню структуру, у чому сутність проблеми і що визначає її конфліктність. Поняття ж проблемності в ситуації може означати або недостатність важливої для розслідування інформації, або її різко протилежний характер, що виключає ясне уявлення про подію, особу, що вчинила злочин, його засоби. У цьому плані кожна ситуація, за винятком тих, де усе очевидно, є проблемною, тобто містить перелік завдань, що необхідно вирішити з метою розслідування. Таке заперечення викликає розподіл ситуацій на конфліктні. Сама термінологія "конфлікт" припускає наявність двох протилежних позицій з різними цілями, завданнями, засобами. Проте будь-який злочин у плані засобів його приховування або маскування припускає конфлікт між слідчим з одного боку, і особою, що вчинила злочин, з іншого. В одному прагненні сховати, в іншому - розкрити. Більш того, конфліктність ситуації означає і привнесення психологічного моменту, пов'язаного з оцінкою ситуації і визначенням свого місця в конфлікті, що в значній мірі суб'єктивізує поняття ситуації. Також недостатньо обґрунтована пропозиція про розподіл ситуацій в запропонованих класифікаціях на прості і складні тому що указані поняття дуже суб'єктивні і не відповідають на запитання про те, які компоненти вони містять у собі і який

їхній вплив на організацію розслідування. Так, суб'єктивно проста ситуація може виглядати як об'єктивно складна, наприклад, у тих випадках, коли має місце інсценівка події, тонко завуальовані засоби розкрадань державного і суспільного майна. І навпаки - суб'єктивно складна ситуація може виявитися дуже простою, при вмілому і своєчасному використанні спеціальних знань, що розкривають окремі сторони і методи вчинення злочину, а також при вмілому аналізі і встановленні причинних зв'язків у розслідуваному злочині. Таким чином, підстави, згідно з якими відбувається розподіл названих ситуацій, не можна розглядати як інформативні і однозначно зрозумілі. Тим часом, призначення кожної класифікації полягає у чіткої визначеності її окремих компонентів і з'ясовуванні цільового призначення кожного з них. У цьому відношенні представляється найбільш привабливим розподіл ситуацій за їхнім характером: на типові та нетипові, а також на інформаційно - достатні та інформаційно - недостатні. Такий розподіл співвідноситься з об'єктивним характером і ступенем повноти доказового матеріалу.

Розподіл слідчих ситуацій на типові та нетипові обумовлений узагальненням і аналізом слідчої практики, що дозволяє вичленити ситуації, які найбільш часто зустрічаються (схожі, однотипні по засобу вчинення і приховування), а також ситуації, що відрізняються від загальновідомих у досліджуваній галузі виробництва або господарства такими ознаками, що раніше не були відомі практиці, або відомі тільки у зв'язку з теоретичними дослідженнями. Розслідування при наявності типових ситуацій, як правило, підпорядковано достатньо жорсткій схемі, що визначає найбільш доцільну послідовність слідчих дій і організаційних заходів. Слід відмітити, що типові слідчі ситуації при їхньому розгляді нерідко містять тільки зовнішню форму типовості, що дозволяє побачити свого роду помилкову аналогію. При детальному аналізі аналогічність може бути спростована новими даними, що істотно змінюють характер події. Нетипова слідча ситуація при розкраданнях державного і суспільного майна завжди містить у числі своїх елементів об'єкт зазіхання, засіб учинення, особистість, такі ознаки, що дають представлення про нові, невідомі прийоми дій і форми їх приховання.

Розподіл слідчих ситуацій на інформаційно-достатні та інформаційно-недостатні відбиває не тільки обсяг наявної інформації про подію злочину, але і ступінь даних, що дають підстави для суджень про організацію розслідування на початковому етапі. Важливо помітити, що ситуації інформаційно-недостатні і не-типові за своїм характером є проблемними, тому що не підпорядковуються заздалегідь даному, звичному алгоритму рішення. Слідчий у таких ситуаціях завжди відчуває ускладнення, пов'язане з тією невизначеністю, що не дозволяє прийти до однозначних рішень, а таким чином, і певної чіткої організації розслідування.

Таким чином, вивчення питань слідчих ситуацій дозволяє визначити такі напрямки наукових досліджень:

1) систематизування слідчих ситуацій по найбільш важливим методичним підставам;

2) вивчення окремих типів ситуацій розслідування;

3) створення інформаційної основи для впровадження в слідчий процес найсучаснішої наукової методології;

4) підготування умов для розробки найбільш оптимальних варіантів програм діяльності слідчих у типових ситуаціях.

Надійшла до редколегії 15.01.2000

Список літератури:

1. Белкін Р.С. Курс криміналістики. - М., 1997.
2. Гавло В.К. Про слідчу ситуацію і методику розслідування розкрадань, які здійснюються за участю посадових осіб // Питання криміналістичної методології, тактики й методики розслідування. М., 1973, с.90.
3. Герасимов Н.Ф. Деякі проблеми розкриття злочинів. Свердловск, 1975.
4. Драпкин Л.Я. Поняття і класифікація следственных ситуаций // Следственные ситуации и раскрытие преступлений. Свердловск, 1975.
5. Колесниченко О.М. Наукові і правові основи розслідування окремих видів злочинів: Дис. Д-ра юрид. наук.- Х.. 1967.
6. Колесниченко О.М., Коновалова В.О. Актуальні проблеми тактики і методики розслідування злочинів // Проблеми соц. законності. Х., 1978

А.С.Тяпкін

ДЕЯКІ НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВИХ ПИТАНЬ КНИГОВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ

Книга – це частина культури людства. Народження та розвиток феномену книги нерозривно зв'язані з розвитком суспільства. Вона допомагає суспільству вдосконалюватись, переймати та використовувати весь обсяг знань людства. З іншого боку – розвиток суспільства, його зростаючі інтелектуальні потреби вимагають і допомагають вдосконалювати технології виробництва книги та організацію її розповсюдження.

В книзі багатства людства набувають вічності. Відомо, що в “Діалектиці природи” Ф.Енгельс серед найважливіших винаходів, які підірвали підвалини феодалізму, вказав на винахід друку і паперу [1, с.501]. Віктор Гюго назвав винахід книжкового друку “найвеличнішою історичною подією” [2, с.27].

Книгу, як складне явище соціального та культурного життя можна розглядати з різних аспектів.

По-перше, це **духовний феномен культури людства**. З цієї сторони, на наш погляд, можливо досліджувати:

– *зв'язок між виникненням словесності, розвитком письмовості і появою літератури як явища*. Письмо – це записана мова, графічна фіксація мови за допомогою умовних знаків з метою збереження змісту мови на довгий строк. Відоме предметне письмо [3], коли для передачі відомостей первісна людина використовувала різні предмети, що символізували поняття, або окремі думки; піктографія [від латинського *pictus* намальований та грецького *grapho* – писати]; логографія – комбінація піктограм та умовних знаків, графічних символів; клинопис; фонетичне письмо – на підставі абетки [4].